

Mitä ne toiset meistä ajattelee?

Arvio teoksesta Jouhki, Jukka ja Henna-Riikka Pennanen (toim.): *Länsi: käsite, kertomus ja maailmankuva. Historiallisia tutkimuksia 272.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2016. 248 s. ISBN 978-952-222-757-7.

Johanna Harjunpää

Etnologi Jukka Jouhkin ja historioitsija Henna-Riikka Pennanen toimittama *Länsi: käsite, kertomus ja maailmankuva* pureutuu lännen käsitteeseen ja siihen, millä tavalla käsitteen avulla on tehty eroa niin historiassa kuin nykyäänkin. Aihetta on tärkeä tutkia, sillä länsi ja länsimaisuus käsitteinä toistuvat sekä arkipuheessa että tieteellisissä teksteissä. Länsi on kulttuurinen ja maantieteellinen termi, jolla viitataan paitsi yhteiset arvot omaavaan kulttuuriseen entiteettiin myös maantieteelliseen alueeseen, jolla ei tosin ole ilmansuunnan kanssa paljonkaan tekemistä. On aika purkaa myyttejä lännen ympäriltä, ja siihen tämä artikkelikokoelma pyrkii.

Käsite ja kertomus

Kirja koostuu yhdeksästä artikkelista, joissa analysoidaan lännen ja länsimaisuuden käsitteitä erilaisista näkökulmista. Alun artikkelit luovat taustaa ja viitekehystä avaamalla käsitteiden historiaa. Seuraavat artikkelit avaavat näkökulmia historian ja nykyisyyden länsi-käsityksiin. Lopuksi edetään Aasiaan ja siihen, minkälaisena länsi ja länsimaisuus näyttäytyvät Aasiasta käsin. Artikkelit ovat välähdyksiä aiheeseen. Ne tarjoavat kurkistusikkunoita siihen millä tavalla länsi ja länsimaisuus rakentuvat mielikuvissa. Kirjan artikkelit käsittelevät länttä kirjan nimen mukaisesti käsitteenä, kertomuksena ja maailmankuvana.

Kirjan johdantoartikkelissa Henna-Riikka Pennanen ja Jukka Jouhki alustavat aihetta esittelemällä lännen käsitteen lukijoille. Millä tavalla lännen käsitettä on määritelty historiassa ja nykypäivänä? Pennanen ja Jouhki myös esittelevät aiempaa tutkimusta aiheesta. Katsauksessa lähdetään liikkeelle historiallisista lähtökohdista, esitellen Edward Saidin näkemystä lännestä diskurssina ja ideana. Artikkelissa myös määritellään länttä maantieteellisenä, poliittisena, historiallisena ja kulttuurisena kokonaisuutena. Kirjan toisessa artikkelissa yhteiskuntatieteilijä Marko Lehti käsittelee 2000-luvun lopun länsimaisuuden rappion ja taantumuksen tarinoita.

Lehden mukaan tarina länsimaisesta sivilisaatiosta on tarina ylivoimaisuudesta. Kolmannessa artikkelissa teologi Reeta Frosti käsittelee länsimaisen tieteen myyttiä, jonka lännen käsitteen tavoin voi ajatella olevan kuvitteellinen kertomus. Kertomuksella länsimaisesta tieteestä rakennetaan identiteettiä ja kulttuuria. Länsimainen tiede ei kuitenkaan ole kehittynyt tyhjiössä, vaan arabialais-islamalainen tieteellinen traditio on Frostin mukaan vain häivytetty pois länsimaisen tieteen tarinasta.

Oili Pulkkinen käsittelee länttä ja Eurooppaa skotlantilaisessa valistuksessa. Valistuksen ajan perintönä pidetään länsimaisia ihanteita. Kirjan viidennessä artikkelissa historioitsija Pasi Ihalainen tutkii läntistä demokratiaa Euroopan sisäisenä jakolinjana ensimmäisen maailmansodan lopulla. Kuudennessa artikkelissa historioitsija Jouni Tilli tarkastelee idän ja lännen käsitteellistä vastakkainasettelua tutkien luterilaisten pappien vihollisretoriikkaa jatkosodassa vuosina 1941–1944. Historioitsija Marja Vuorinen tutkii artikkelissaan norjalaisen joukkomurhaajan Anders Behring Breivikin manifestia. Hän nostaa siitä esiin tapoja, joilla Breivik mieltää länsimaisuuden ja länsimaisen elämäntavan ja arvot vastakohtaksi niitä uhkaaville ideologioille ja ajattelutavoille. Vuorinen analysoi Breivikin manifestia ”perinteisten länsimaisten arvojen” puolustuksena. Katri Kauhanen tutkii 1800–1900-luvun vaihteessa Koreassa työskennelleiden amerikkalaisten lähetystyöntekijöiden tekstejä ja niissä esitettyjä idän ja lännen vastakkainasetteluja. Kirjan viimeisessä artikkelissa Henna-Riikka Pennanen käsittelee ”keltaista vaaraa”, eli idän uhkaa lännelle. Käsite on noussut esiin erityisesti 1800-luvun lopun yhdysvaltalaisessa keskustelussa.

Kirja tarjoaa herkullisen kattauksen kaikkien suomalaisten lempiaihetta: sitä mitä muu maailma ”meistä” ajattelee. Tähän näkökulmaan vastaavat eri tavoin kirjan kolme viimeistä artikkelia, joista Pekka Korhosen artikkeli käsittelee sitä, miltä länsi näyttää aasialaisesta näkökulmasta katsottuna. Korhonen nostaa esiin orientalismin rinnalle oksidentalismia käsitteen, tavan katsoa länttä.

Maailmankuva

Miksi länsimaisuus näyttää meille positiivisena asiana? Miksi kuvittelemme hyvien asioiden kuten sivistyksen, demokratian, lämpimien suihkujen, katkeamattomien kylmäketjujen ja oikeudenmukaisen rangaistuslaitoksen olevan sisäsyntyisesti länsimaisia asioita? Ne sopivat kertomukseemme itsestämme sivistyneinä, länsimaalaisina ihmisinä ja kuvaavat järjestynyttä, kuviteltua yhteiskuntaamme tehden eroa kaoottiseen, eriarvoiseen ja vaaralliseen ei-länsimaiseen maailmaan.

Länsimaat on kuviteltu yhteisö. Mikä on se pienin yhteinen nimittäjä, jonka kaikki niin kutsutut länsimaat voivat jakaa? Siihen kirjan ei ole tarkoituskaan antaa yksiselitteistä vastausta, vaan ennemminkin johdattaa perusteelliseen pohdintaan. Länttä käsitteinä pitäisi käsitellä kriittisemmin, ja sitä keskustelua kirja erinomaisesti aloittaa. Liian usein sorrutaan siihen, että ajattelemme lännen ja länsimaisuuden olevat yksinomaan positiivisia asioita.

Nyky aika ei suinkaan ole ainutlaatuinen lännen käsitteen glorifioinnissa, tai toisaalta länsimaisen sivistyksen rappiota pelätessään, kuten kautta kirjan nousee esiin. Itse asiassa on suorastaan mykistävää havaita yhtäläisyyksiä 1800-luvun orientalismin ja lännen yliveraisuuden sekä nykyajan länsimaisen sivistyksen kritiikittömässä ylistyksessä. Länsimaisuus arkipuheessa huomaamatta korostaa lännen yliveraisuutta: esimerkiksi sosiaalisessa mediassa käytettävät aihe-tunnisteet jotka viittaavat ”ensimmäisen maailman ongelmiin”, antavat ymmärtää, että arki länsimaissa on tietynlaisia ylellistä elämää, ja ”toiset”, eli tässä vastakkainasettelussa kehitysmaat, ovat tietynlaisia kurjuuden takamaita ilman mitään yhteistä nimittäjää.

Länsi käsitteenä tekee eroa muuhun maailmaan. Länsimaisuuden ehkä räikeimpänä vastakohtana nähdään ainakin taloudellisessa mielessä kehitysmaat. Kehitystutkimuksessa, jossa kehitysmaan käsitettä on perinteisesti käsitelty lännen vastakohtana, koko kehitysmaan käsitettä pidetään nykyään vanhentuneena käsitteenä. Paremman puutteessa käsite on kuitenkin edelleen käytössä, vaikka joissain yhteyksissä kehitysmaiden sijaan puhutaan globaalista etelästä. Nykyisessä kehitystutkimuksen paradigmassa kaksinaapainen maailmanjärjestys nähdäänkin jo, jollei täysin romahtaneena, ainakin murenevana valtajärjestelmänä. Tästä esimerkkinä YK:n Agenda 2030 -tavoitteet, jotka koskevat koko maailmaa erotuksena aikaisempiin vuosittaisiin tavoitteisiin, jotka koskivat vain kehitysmaiden kehittämistä.

Yksi keskeinen näkökulma jäi mielestäni puuttumaan artikkeleiden joukosta: miltä länsi näyttää Latinalaisesta Amerikasta käsin? Entä Afrikasta? Esimerkiksi Meksikon länsimaisuuden asteesta voi käydä keskustelua, mutta sen ja Yhdysvaltojen välillä on kiistattomasti yksi korkeimmista elintasoeroista. Toki kolmessa artikkelissa länttä katsotaan Itä-Aasian näkökulmasta, mutta Afrikan ja Latinalaisen Amerikan näkökulma jäi täysin puuttumaan, vaikka kolonialismin historian valossa se olisi ollut mielenkiintoinen näkökulma teemaan. Toisaalta kirja on suomalainen ja esittelee suomalaisten tutkijoiden tekemää tutkimusta lännestä ja länsimaisuudesta. Mielenkiintoista olisi myös lukea, millä tavalla ei-länsimainen tutkija aihetta lähestyisi. Kirja ei erikseen määrittele olemassaoloaan länsimaisten tutkijoiden näkökulmaksi lännen tutkimukseen, mutta sellainen se kiistämättä on.

FM Johanna Harjunpää on Jyväskylän yliopistosta valmistunut etnologi, joka työskentelee kehitysyhteistyön kattojärjestö Kepassa.